VIIKONVAIHDE

Alkuperämaa Suomi. Suomen ainoa leivinhiivatehdas täyttää ensi vuonna 125 vuotta. Sivu 14

Kartanot kuntoon. Kauko Sorjosen säätiö pelastaa historiallisia kiinteistöjä. Rapistuva 120-vuotias Järvilinna säästyi säätiön ansiosta. Sivu 16

Kaikissa väreissä. Syksy on oiva aika kokeilla kotimaisten kasvisten hienoja väriyhdistelmiä. Sivu 17

Tammelasta leivottiin kylämyönteisin kunta

Tammela nousi keskiviikkona Suomen kuntakartalle vuoden kylämyönteisimpänä kuntana. ”Ihan ansaitusti”, Tammelan kylien päällysmies Asko Koivu sanoo.

Ykkössija julkistettiin keskiviikkona Kuntamarkkinoilla. Valinnasta päättivät Kuntaliitto ja Suomen kylätoiminta ry.

”Parantamisen varaa on aina, mutta kyllä kunnan ja kylien yhteistyö on ollut hyvällä mallilla”, Tammelan kylät ry:n puheenjohtaja **Asko Koivu** sanoo.

Kunnassa sijaitsevat kylät perustivat viitisen vuotta sitten Tammelan kylät ry:n etujärjestökseen. ”On ihan eri painoarvo keskustella kunnan kanssa kun kylät toimivat yhteisrintamassa.”

Tammelan malli leviää

Yhdistykseen kuuluu tusinan verran kyliä sekä Tammelan vapaa-ajan asukkaat ry. Vastaava malli on Suomen kylätoiminta ry:n mukaan levinnyt tähän mennessä noin 35 kuntaan eri puolilla maata.

Koivu on valmis suosittelemaan kylien yhteenliittymiä muuallekin. ”Se on jatkossa entistä tärkeämpää, kun ajattelee, mihin kuntatalous on menossa. Kylätkin ovat entistä ahtaammalla.”

Tammelan kunnan toimintatapoihin kuuluu muun muassa keväisin järjestettävä kyläfoorumi.

”Valtuutetuille tuodaan suoraan kylien terveiset. Paikalla on yleensä yli puolet valtuutetuista ja kunnanhallitus suurin piirtein edustettuna”, Koivu kertoo.

Kyläfoorumissa seurataan yhteisesti hyväksytyn kyläohjelman toteutumista. Kevät on mainio ajankohta, sillä tarpeelliset asiat ehtivät kunnan seuraavaan talousarvioon.

Korvamerkittyä rahaa kylille

Korvamerkittyä rahaakin liikkuu kunnan kassasta kylille. Kunta tukee kyliä 150 000 euron rahastolla, josta voi hakea korotonta lainaa hankkeiden välirahoitukseen.

Lisäksi kunnan budjettiin on varattu kyläraha, joka on tänä vuonna noin 10 000 euroa.

Yhteistyön tulokset näkyvät esimerkiksi kaavoituksessa, kunnanjohtaja **Matti Setälä** kertoo. Kunta laatii parhaillaan kyläkaavoja yhdessä asukkaiden kanssa. Yhteisen tonttipörssin avulla houkutellaan kuntaan uusia asukkaita.

”Jotta lähipalveluista selvitään, kylätoimintaa pitää viedä nykyistä pitemmälle.”

Kylien järjestäytyminen on Setälän mukaan helpottanut yhteistyötä. ”Tammelan kylät ry on erittäin tärkeä koordinointielin”, Setälä luonnehtii.

Kylät saaneet vastakaikua

Kylillä on runsaasti omaa palvelutuotantoa. Esimerkiksi Letkun kylän palveluosuuskunta pyörittää lähikauppaa.

”Letkun kylä on valittu jo kahteen kertaan vuoden hämäläiseksi kyläksi”, kylässä asuva Koivu kertoo.

Hän on lampuri ja maanviljelijä, joka on jo pitkään tehnyt töitä kotikylänsä hyväksi.

Tammelan kylien ja kunnan yhteistyö on perua vuosikymmenien takaa. Yhteistyötä on Koivun mukaan tarvittu jo siksi, että Tammela on hämäläispitäjäksi pinta-alaltaan poikkeuksellisen laaja.

”Meillä on ollut pitkään vahvoja kyliä. Kylät ovat alun perin olleet aktiivisia ja saaneet vastakaikua.”

TARJA HALLA

Onnittelun aika. Kunnanjohtaja Matti Setälä (vas.) ja Tammelan kylät ry:n puheenjohtaja Asko Koivu ovat osaltaan olleet vahvistamassa kylien vaikutusvaltaa.

MARKKU VUORIKARI

”Jotta lähipalveluista selvitään, kylätoimintaa pitää viedä nykyistä pitemmälle.”

Kylät ovat järjestäneet osan palveluista itse. Letkun kylän osuuskunta pyörittää lähikauppaa, jossa myymälänhoitajana toimii Kirsi Kaasalainen.

KYLÄT JA KUNTA

Tammelan malli ei ole ainoa

Suomen kunnissa on kaikkiaan noin 4 300 kylää.
Rekisteröityjä kyläyhdistyksiä on noin 3 000. Lisäksi kylissä toimii yli 900 rekisteröimätöntä kylätoimikuntaa.
Kylät ovat perustaneet Tammelan tapaan kuntakohtaisen yhdistyksen etujärjestökseen 35 kunnassa.
Rovaniemellä toimii paikallista asiantuntemusta edustavia aluelautakuntia, joilla on merkittävää budjettivaltaa.
Salossa kokeiltiin aluetoimikuntia, jotka lopetettiin vuoden alussa. Toimikunnilta puuttui sekä valtaa että selkeät vastuualueet.
Alueellisia toimielimiä on kaikkiaan 59 kunnassa ja 23 eri nimikkeellä.

Eniten niitä on Kainuussa ja Lapissa.
Vuoden kylämyönteisin kunta valittiin kolmatta kertaa. Ennen Tammelaa palkinnon ovat saaneet Rovaniemi ja Ilomantsi.

Hiljainen hiipuminen pelottaa Salossa

SALO (MT)

Nykyinen Salo syntyi vuonna 2009 kymmenen kunnan liitoksella.

Aluksi Suur-Salo kuunteli kylien äänetä viidessä aluetoimikunnassa. Tutkijoiden **Ritva Pihlajan** ja **Siv Sandbergin** mukaan siinä kuitenkin epäonnistuttiin: kokoukset olivat byrokraattisia, vastuut epämääräiset ja vaikuttaminen vain näennäistä ilman valtaa.

Aluetoimikunnat lopetettiin tämän vuoden alussa. Nyt kaupungin johto tapaa asukasyhdistysten edustajia muutaman kerran vuodessa ja kokeilee kansan kuuntelua otakantaa.fi-palvelussa internetissä.

Alueiden aktiivisuus jäi pitkälti kyläaktiivien varaan.

Esimerkiksi Salosta itään toimii Kiskontien Kimppa, jonka puolentusinaa aktiivia pohtii alueen asioita, pitää yllä Facebook-sivuja, järjestää kylillä keskustelutilaisuuksia ja kerää tietoa toritapahtumissa.

”Pyysimme asukkaita laittamaan listatut lähipalvelut tärkeysjärjestykseen. Mukana on niin koulua ja lääkäriä kuin matonpesupaikkaa ja uimarantaa”, yksi Kimpan aktiiveista, markkinointiyrittäjä **Jaana Joutsen** kertoo.

”Emme vastusta säästämistä, mutta mielestämme pitää olla vaihtoehtoja ja kuulla asukkaiden mielipiteitä siitä, mistä säästetään.”

Lääkäri ja koulu tärkeimmät

Vastanneet pitivät tärkeimpinä lääkärin vastaanottoa ja sen perässä alakoulua, kirjastoa, terveydenhoitajaa ja hammashoitolaa. Kyselyn tulos toimitettiin kaupungille.

Salon kylissä huolestuttaa palveluiden ”hiljainen lopettaminen”: niitä nyrhitään yksi kerrallaan.

”Terveystalo tyhjenee. Kun hammashoitoa ei ole voitu tarjota työntekijäpulan vuoksi, lopettaminen kokonaan ei kaupungin mielestä huononna nykytilaa lainkaan.”

Aina ei äänekkyyskään auta. Särkisalon vanhainkoti sai paljon julkisuutta, mutta siirrettiin silti Perniöön.

Tiukka säästökuuri edessä

Palveluiden alasajon pelolla on perusteet, sillä Salo painii ankarassa rahapulassa. Edessä on kymmenien miljoonien eurojen säästöt ja laajat irtisanomiset.

Kiskolaisen **Jerina Walliuksen** mielestä säästöpaniikissa syntyy huonoja päätöksiä.

”Esimerkiksi perhepäivähoitajien lomauttaminen tarkoittaa, että vanhemmat eivät pääse töihin, jolloin työnantajat jäävät ilman työntekijöitä ja kaupunki menettää verotuloja”, Wallius pohtii.

Myös opettajia lomautetaan koulutus- ja päättäjäispäiviksi.

”Joulujuhlaa ei ole ja lapset hakevat todistuksensa kansliasta”, erityisopettaja ja Kiskontien Kimpan aktiivi **Marja Kyrölä** kertoo.

Koulusiistijöiden kesälomautus tarkoitti, että pulpeteissa oli elokuussa samat roskat kuin toukokuussa.

EIJA MANSIKKAMÄKI

EIJA MANSIKKAMÄKI

Jaana Joutsen (oik.) kerää mielipiteitä lähipalveluista Muurlassa. Jerina Wallius (vas.) ja Marja Brockmann (takana) ovat huolissaan kouluista ja joukkoliikenteestä.

Täällä syrjäkylä, kuuleeko keskuskaupunki?

Hallitus haluaa kuntaliitoksia, mutta kunnissa on herännyt huoli siitä, kuinka reuna-alueiden ääni tulee kuulumaan suuren kunnan päätöspöydissä.

Kuntaministeri **Henna Virkkunen** (kok.) on vakuuttanut, että paikallisesta päätäntävallasta pidetään huolta.

”Kuntauudistuksen yhtenä tavoitteena on vahvistaa lähidemokratiaa ja paikallista osallistumista.”

Mutta kuinka tämä näkyy uudessa kuntalaissa, jota juuri nyt valmistellaan?

Ministerit linjasivat kesäkuussa kuntalain lähtökohtia. Yksi niistä on, että lähidemokratian vahvistaminen pysyy kunnissa vapaaehtoisena. Lakiin on tulossa enemmän ”mahdollistamista” kuin velvoittamista.

Valtiovarainministeriön ylijohtajan **Päivi Laajalan** mukaan laissa säädettäisiin kuitenkin nykyistä enemmän erilaisista osallistumismuodoista.

Kunnilta kysytään lakia varten esimerkiksi sitä, kuinka halukkaita ne olisivat ottamaan käyttöön vaaleilla valittuja kunnanosien toimielimiä. Tällaisen kunnanosavaltuuston valta, vastuu ja suhde varsinaiseen valtuustoon kirjattaisiin lakiin.

Laajala huomauttaa, että jo nykyinen kuntalaki ja hyvä hallintomenettely edellyttävät asukaskuulemisia esimerkiksi koulujen lakkauttamisen yhteydessä.

Monta mallia jakaa valtaa

Suomessa 59 kunnassa toimii jo kymmeniä lähidemokratian malleja, ilmenee **Ritva Pihlajan** ja **Siv Sandbergin** valtiovarainministeriölle viime vuonna tekemästä selvityksestä.

Alueelliset toimielimet ovat kuitenkin lähinnä keskustelukerhoja, sillä vain 10 prosentilla niistä on päätös- ja toimivaltaa.

Tutkijat esittivätkin toiveita uuteen kuntalakiin. Heistä asukkaiden ja alueiden vaikuttamismahdollisuudet pitäisi kirjata uuteen kuntalakiin nykyistä sitovammin.

Malleja on kolme. Vähimmillään kunnat tulisi velvoittaa suunnitelmalliseen alueyhteistyöhön. Mallina mainitaan maankäyttö- ja rakennuslaki, jonka nojalla asukkailla on jo paremmat vaikutusmahdollisuudet kuin peruspalveluissa.

Laajempaa vaikuttamista edustaisivat aluelautakunnat, joilla olisi päätös- ja budjettivaltaa lähipalveluista. Edelläkävijänä pidetään Rovaniemeä, jossa alueet päättävät perusopetuksesta päivähoitoon ja vanhusten kotiapuun.

Järein olisi malli, jossa kuntaliitostilanteessa vanhat kunnat voisivat jatkaa lähikuntina. Niillä olisi oma valtuusto, kunnan myöntämä budjetti ja vastuu kaikista tärkeistä lähipalveluista.

EIJA MANSIKKAMÄKI

”Emme vastusta säästämistä, mutta pitää olla vaihtoehtoja ja kuulla asukkaiden mielipiteitä siitä, mistä säästetään.”